

Воробйова М. В.,

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя

ФУНКЦІЇ АЛЮЗИВНИХ ЗАСОБІВ АНГЛОМОВНОГО ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ

У статті розглядається функціональне навантаження алюзивних засобів англomовного публіцистичного дискурсу. Виокремлено дві групи функцій за кількістю алюзій, що їх реалізують – константні та варіативні.

Ключові слова: алюзивний засіб, англomовний публіцистичний дискурс, функція.

В статье рассматривается функциональная нагрузка алюзивных средств англomовного публицистического дискурса. Выделено две группы функций по количеству алюзий, которые их реализуют – константные и вариативные.

Ключевые слова: алюзивное средство, англomовный публицистический дискурс, функция.

The article deals with the range of functions of allusive means in English publicistic discourse. The author singles out two groups of functions: constant and optional. The criterion was the quantity of allusions that realize the functions.

Key words: allusive means, English publicistic discourse, function.

Кожне алюзивне прирощення змісту виконує в повідомленні свої функції. Автор, користуючись алюзією, розраховує на те, що він "розширює хронотоп твору" [10], тобто "сполучає різні шари часу та вільно рухається ними" [4] та змушує читача сприймати свій текст як частину культури [12].

Метою нашого дослідження є виявлення константних та варіативних функцій алюзивних засобів (АЗ) англomовного публіцистичного дискурсу (АПД). Відзначимо, що до константних функцій відносимо такі, що реалізуються 100% алюзій АПД; до варіативних – такі, що реалізуються не всім корпусом алюзій АПД. Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**: 1) виокремлення сукупності функцій алюзій АПД; 2) виявлення частотності реалізації зазначених функцій алюзіями АПД. **Об'єктом** дослідження постали алюзії АПД, **предметом** – функціональне навантаження АЗ англomовного публіцистичного дискурсу.

Набір функцій алюзії залежить від стилістичної приналежності тексту, в якому вживається посилання, від мети, яку прагне реалізувати автор тексту та особливостей цільової аудиторії. Сучасні тексти, особливо публіцистичні, прагнуть насамперед ефекту загадковості: привабити читача, зацікавити його, змусити посміхнутись [14, с. 100-101]. Позитивні емоції змушують адресата тексту визнати точку зору адресанта авторитетною і навіть спонукають адресата діяти відповідним чином, що є безпосередньою реалізацією прагматичних настанов адресанта.

У нашому дослідженні виокремлюємо функції алюзій АПД, спираючись на систему алюзій, запропоновану О.Ю. Абрамовою. Дослідниця розрізняє три групи функцій алюзії: 1) основні – комунікативна і пізнавально-відображальна; 2) додаткові – емотивна, естетична, контактовстановлююча; 3) факультативні – експресивна, волонтеративна, апелятивна [1, с. 5]. Зауважимо, що наведений вище перелік функцій алюзії створений на основі дослідження алюзій у ліриці. Отже, відмінності нашої системи функцій АЗ будуть спричинені перш за все жанровою відмінністю нашого фактичного матеріалу.

Ключову роль у досягненні прагматичних цілей адресанта відіграє **комунікативна функція** та комплекс пов'язаних з нею функцій (адже комунікативна функція – це одна з основних функцій мови, а АЗ є одиницями мови). Комунікативну функцію алюзій виділяють А. Стофф та Е. Денісова. Дослідники відзначають, що свою істотну функцію алюзія виконує в плані змісту, ідеї твору, алюзія може іноді стати ключем до прочитання цілого твору, алюзії мають значення як для характеристики героїв, так і для загальної концепції тексту [15, с. 27; 18, с. 102-103]. Однак у публіцистичному дискурсі комунікація (комунікацію розуміємо як "цілеспрямований процес інформаційного обміну між двома і більше сутностями за допомогою певної семіотичної системи" [13, с. 274]), здійснюється в одному напрямку "автор тексту" – "реципієнт тексту", комунікативна функція реалізується через такі функції: 1) пізнавальну, дейктичну, кумулятивну, а також через функцію збільшення кількості кодових систем, за допомогою яких здійснюється комунікація; 2) експресивну, контактовстановлюючу, компресивну, емотивну, волонтеративну, оцінну.

Перша група функцій АЗ підкреслює можливість збільшення смислового навантаження тексту-реципієнта алюзії. Друга група функцій АЗ відображає спосіб здійснення впливу адресанта АПД на адресата. У нашій системі не називаємо апелятивну функцію, адже не вважаємо доцільним відокремлювати її від емотивної. Вважаємо недоцільним відокремлювати естетичну функцію від контактовстановлюючої, адже естетичну функцію розуміють як забезпечення багатомірності та гетерогенності змістовного простору художнього тексту, актуалізація у новому тексті того чи іншого пласту культури (при чому вертикальний контекст викликає інтерес не тільки в плані наявності вихідного тексту, але й в плані його модифікації, відмінностей між ним та кінцевим текстом), відкриття нового в старому, яке потребує зусиль з боку читача, що породжує додатковий стилістичний ефект [9, с. 30]. Зазначена характеристика естетичної функції збігається з певними елементами характеристики контактовстановлюючої функції.

Пізнавальна функція ("пізнавально-відображальна функція" у О. Ю. Абрамової [1], цю функцію іменують також "когнітивною"), як відзначають деякі вчені, полягає у залучанні до сюжету певних думок та настроїв, широкого кола асоціацій, що перегукуються з провідною думкою повідомлення, підключенні тексту до важливих ідей, що сприяють поглибленню твору в цілому шляхом поглиблення розуміння сутності об'єктів,

закодованих АЗ, адже у тексті-реципієнті алюзії вони відображаються мовними знаками, не закріплені в узусі мовної спільноти, [15, с. 27; 7]. Таким чином текст приєднується до інших суб'єктів літературного та історичного процесу.

До прикладу, пізнавальна функція реалізується у фразі “*Eventually Mr Blunkett’s public and private lives formed a double helix, making it hard for him to treat the two separately*”. Алюзивне навантаження несуть лінгвальні одиниці *double helix*, які відсилають до форми молекули ДНК, адже у статті йдеться про проблеми відомого британського політика, що виникли через його спробу скористатися службовим положенням та збагатитися шляхом використання інформації відділу, який він очолював; а також через непорозуміння з ситуацією встановлення його батьківства. У такий спосіб адресат тексту-реципієнта алюзії дізнається (якщо цієї інформації в його тезаурусі ще не було, для актуалізації змісту він змушений звернутися до довідкових джерел) про структуру ДНК або знову усвідомлює її.

З пізнавальною функцією невід’ємно пов’язана **дейктична функція** – АЗ вказують на місце/час подій тексту-реципієнту алюзії шляхом відсилання до іншого тексту, історичного феномену, географічного об’єкту тощо. Дейктична функція є найбільш характерною для алюзій-варваризмів, які через використання семіотичного комплексу сторонньої мови вказують на країну, яка є місцем дії. Дейктична функція алюзії реалізується на 24 % від загальної кількості корпусу АЗ, виявлених у АПД. Локалізація подій тексту-реципієнта актуалізується такими АЗ: “*fair dinkum*” (специфічно австралійський вираз дозволяє підкреслити, що події тексту відбуваються на території Австралії); “*Al-Andalus revisited*” (назва статті вказує на те, що ситуація, про яку йдеться, відбувається на території Іспанії); такі фрази, як “*Demon monde*”, “*La France profonde*” локалізують події тексту-реципієнту алюзії у Франції. Не тільки алюзії-варваризми, але й алюзії на символи країн (ботанічні або зоологічні) реалізують дейктичну функцію: алюзивна одиниця “*dragon*” в АПД асоціюється з Китаєм (“*the dragon tucks in*”, “*the dragon comes calling*”); алюзивна одиниця “*bear*” – з Росією (“*a bear at the throat*”, “*the bear is happy to be back*”, “*dancing with the bear*”) тощо. Локалізація подій у часі здійснюється вживанням рядка давньої шотландської пісні на вірші Р. Бернса “*Should auld acquaintance be forgot*” (1788), яка відсилає до подій давніх часів, коли Р. Бернс був популярним та підкреслює контраст із сьогоденням, коли все, пов’язане з видатним поетом, зазнало занепаду.

З пізнавальною функцією алюзії також пов’язана **кумулятивна**, адже після отримання знань, розпочинається процес їх накопичення, в цьому й полягає кумулятивна функція [16, с. 676; 17, с. 718]. Кумулятивну функцію одиниць мови також визначають як: “проникнення культури в мову і мови в культуру, зв’язок мови та культури” [6, с. 7]; “відображення, фіксація та збереження у мовних одиницях інформації про дійсність, яку людина осягнула розумом” [3, с. 15].

Кумулятивна функція яскраво проявляється у міфологічних алюзіях: процес боротьби з Аль-Каїдою називають у сучасному АПД “*hunting the Hydra*” (згідно з давньогрецькими міфами гідра – це істота, в якій замість однієї знищеної голови з’являються дві нові); щоб актуалізувати зміст виразу “*NASDAQ’s nemesis*” необхідно знати, що згідно з міфологією Немезида є богинею покарання. Водночас одиниця *nemesis* вже реєструється лексикографічно зі значенням “нещастя, помста, покарання, месник”, що підтверджує проникнення культури в мову.

Функція збільшення кількості кодових систем, за допомогою яких здійснюється комунікація, реалізується інтерсеміотичними, в тому числі й інтермедіальними, алюзіями (інтерсеміотичні АЗ складають 34% від загальної кількості виявлених АЗ). Так, фраза *The great wall of India* (Велика індійська стіна) відсилає до архітектурного об’єкта Велика китайська стіна. Алюзивний зміст несуть одиниці *The great wall of*, які співпадають з першими чотирма одиницями назви споруди, яка в узусі англоспільноти закріпилась як *The Great Wall of China*. У статті зображено ситуацію на кордоні між Індією та Бангладеш, де дійсно будують розділову споруду. Після ідентифікації тексту-джерела алюзії стають очевидними такі семіотичні складові образу, до якого робиться відсилання, як велика довжина, товщина, здатність відокремлювати від іншого світу та чітко окреслювати кордони (всі знаки сприймаються візуально). Вищезазначені характеристики переносяться до ситуації, про яку йдеться у тексті-реципієнті алюзії, тобто завдяки інтерсеміотичній алюзії образ тексту-реципієнта стає об’ємним.

Експресивна функція полягає у вираженні автором свого ставлення до феномена-денотата алюзії. Цю думку зустрічаємо у В. Халізева, який пише, що алюзія є свого роду критикою, тому що виражає осмислення та оцінку літературних фактів [11, с. 255]. Таким чином, алюзія допомагає будувати ідейний світ розповіді, висвітлює природи мотивувань і характерів тексту там, де емпірика розповіді виявляється недостатньо відкритою, такою, що замовчує глибини змісту, який належить сприйняти [7]. Існує думка, що алюзія зміцнює силу експресії запозиченими засобами, художня вартість яких вже перевірена [18, с. 102-103]. Після вираження своєї думки адресант прагне встановити контакт з адресатом.

Контактвстановлююча функція алюзії відіграє важливу роль у зацікавленні людей твором; ця функція виражається в тому, що алюзії роблять текст компактним, активують увагу, посилюють інтерес читача до того, що зображається, інтригуючи, завдяки чому твору додається цікавість, забезпечують задоволення від декодування алюзивного змісту підкреслюють спільність тезаурусу адресанта та адресата тексту [11, с. 271]. Контактвстановлююча функція реалізується не всіма АЗ і є індивідуальною для кожного адресата, адже відбувається зміна конотацій АЗ у діакронії [5, с. 6]. До прикладу, в АПД кандидата, який заявив (у 2007 році) про бажання балотуватись на пост Президента, але явно не зможе виграти вибори в Росії (Віктора Геращенко), названо “*Victor the unvictorious*” – алюзія до клішованої структури власних назв на позначення царських осіб Російської імперії (та монархів інших країн), тобто алюзивні засоби актуалізують такий зміст: “цей кандидат не зможе виграти виборів, адже в сучасній Росії, незважаючи на демократичні принципи, які декларуються,

устрій залишився імперіалістичним; влада знаходиться в руках клану обраних”. Для адресата прозахідної орієнтації контактостановлююча функція буде реалізована, оскільки для нього критика сучасного державного устрою Російської Федерації є цілком прийнятною. Для адресата з проросійськими поглядами подібний алюзивний зміст буде контрастувати з власними аксіологічними принципами, отже контактостановлююча функція не буде реалізована.

З контактостановлюючої функції алюзії (здатності інтригувати реципієнта шляхом підвищення компактності тексту) впливає **компресивна функція** – функція лаконізації мовлення (прецедентні тексти можуть передаватись через ключове слово або власне ім'я [8, с. 92-93]; тобто слово може виступати як аббревіатура висловлювання [2, с. 283]). До прикладу, революція у Киргизії в англійському публіцистичному дискурсі отримала позначення *“tulips”*: *“Not a bed of tulips”*, *“Wilting tulips”*, *“After the tulips”* – отже, інтерпретація такої історичної алюзії дозволяє всі події весни 2005 року декодувати за допомогою однієї мовної одиниці *“tulips”*.

Реалізація контактостановлюючої функції (налагодження контакту між адресатом і адресантом) уможлиблює реалізацію **емотивної функції**, яка полягає у здатності алюзії допомагати автору викликати у читача певні емоції. Необхідно відзначити, що, на відміну від художнього стилю, першочерговим завданням алюзій у текстах публіцистичного стилю – це не тільки стимулювання емоційної реакції, а й надання їй вектора. Отже, у публіцистичних текстах більш вагомими є оцінна та волюнтаривна функції (про них скажемо нижче), які якраз і передбачають скерування емоцій адресата у потрібне русло.

Оцінна та волюнтаривна функції “впливають” із емотивної в тому розумінні, що, виразивши свої погляди та почуття, створивши яскравий образ, автор намагається переконати адресата у своїй правоті, він апелює до логіки, здорового глузду, емоцій та почуттів адресата тексту. Як наслідок, автор здійснює спробу вплинути на волю адресата та змусити останнього діяти певним чином. Оцінна та волюнтаривна функції реалізуються в комплексі у такому тексті: *“Bless them; they know not what they do. Still, even loving them, we should clarify their real positions. Just read the Declaration of Independence and the Constitution of the United States of America, then imagine documents of diametrically opposed values, beliefs, and politics. It's almost just that simple.”* Уривок містить біблійну алюзію (текст-джерело – Євангеліє від Луки 23:34). Стаття присвячена характеристиці дій республіканської партії США, яка на той момент (25.01.2008) знаходилась при владі. Інтерпретація алюзивних засобів дає змогу дійти висновку, що дії республіканців оцінюються негативно, адже фактично їх діяльність порівнюється з учинками тих, хто розп'яв Ісуса. Біблія як текст-джерело, який є не тільки загальновідомим, але й авторитетним, інтенсифікує експресивну функцію алюзії. Вживання спонукального способу дієслова, звертання до адресата реалізують волюнтаривну функцію алюзії, змушують не тільки негативно оцінити діяльність політиків на рівні емоцій, але й дослухатися до аргументів тексту-реципієнту алюзії, які апелюють до здорового глузду.

У **результаті** наукової розвідки було з'ясовано, що константними функціями алюзій АПД, які реалізуються 100 % АЗ є пізнавальна (когнітивна), кумулятивна, компресивна, оцінна, експресивна, волюнтаривна. Варіативними функціями алюзій є контактостановлююча (реалізація залежить від індивідуальних характеристик адресата), емотивна (залежить від того чи реалізована контактостановлююча функція), дейктична (реалізується 24 % виявлених алюзивних засобів), функція збільшення кількості кодових систем, за допомогою яких здійснюється комунікація (реалізується 34% алюзивних засобів). **Перспективою** дослідження вбачаємо виявлення засобів оптимального відтворення функціонального навантаження АЗ у перекладі.

Література:

1. Абрамова О. Ю. Алюзія у ліриці: функціональний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.19 “Теорія мови” / О. Ю. Абрамова. – Одеса, 1994. – 16 с.
2. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / Михаил Михайлович Бахтин ; [Сост. С. Г. Бочаров]. – 2-е изд. – М. : Искусство, 1986. – 445 с.
3. Верещагин Е. М. Язык и культура : Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М. : Рус. яз., 1990. – 246 с.
4. Дітковська І. Ю. Інтертекстуальність прози В. Пелевіна : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.01.02 “Російська література” / І. Ю. Дітковська. – Д., 2003. – 18 с.
5. Копильна О. М. Відтворення авторської алюзії в художньому перекладі (на матеріалі українських перекладів англійської прози ХХ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.16 “Перекладознавство” / О. М. Копильна. – Київ, 2007. – 20 с.
6. Лингвострановедческий словарь / [сост. М. А. Денисова]. – М. : Русский язык, 1978. – 277 с.
7. Ляху В. С. “Братья Карамазовы” Ф. М. Достоевского: поэтика библейской алюзии / Виктор Степанович Ляху // Богословский вестник. – М. : Московская Духовная Академия и Семинария, 2002. – № 5. – С. 205-249.
8. Нефедова Л. А. Прецедентные тексты современных немецких афоризмов (на материале книги заметок и афоризмов Элмара Шенкеля) / Л. А. Нефедова // Филологические науки. – М. : “Филологические науки”, 2005. – № 4. – С. 84-93.
9. Фатеева Н. А. Типология интертекстуальных элементов и связей в художественной речи / Н. А. Фатеева // Известия АН. Серия литературы и языка. – М. : “Наука”, 1998. – Т. 57. – № 5. – С. 25-38.
10. Цалапова О. М. Роль алюзії в казках Олександра Олеса [Електронний ресурс] / О. М. Цалапова. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/18_NiIN_2007/Philologia/23072.doc.htm
11. Хализев В. Е. Теория литературы / В. Е. Хализев. – М. : Высшая школа, 1999. – 398 с.
12. Харченко Н. П. Заголовки-цитаты в современной газетной публицистике [Електронний ресурс] / Н. П. Харченко, Л. С. Баник // Тезисы международной научной конференции “Изменяющийся языковой

мир” (Пермь, Пермский госуниверситет, ноябрь 2001). – Режим доступа : <http://language.psu.ru/bin/view.cgi?art=0006&th=yes&lang=rus>

13. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.

14. Скороходова Е. Ю. Использование неcodифицированной лексики в текстах СМИ / Е. Ю. Скороходова // Филологические науки. – М. : “Филологические науки”, 2006. – № 3. – С. 100-108.

15. Денисова Э. И. Пушкинские цитаты в “Обыкновенной истории” И.А.Гончарова / Э. И. Денисова // Филологические науки. – М. : “Филологические науки”, 1990. – № 2. – С. 26-36.

16. Baumeister R. F. The collective invention of language to access the universe of possible ideas / Roy F. Baumeister, Kathleen D. Vohs // Behavioral and brain sciences. – Cambridge : CUP, 2002. – № 25. – P. 675-676.

17. Carruthers P. Modularity, language, and the flexibility of thought / Peter Carruthers // Behavioral and brain sciences. – Cambridge : CUP, 2002. – № 25. – P. 705-725.

18. Stoff A. Aluzja literacka jako podstawa nowego utworu / Andrzej Stoff // Acta Universitatis Nicolai Copernici. Filologia polska XVII. Nauki humanistyczno-społeczne. – Zeszyt 109. – Toruń : UMK, 1979. – S. 99-121.